

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
برنامه ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتون های خصوصی

فسق و فاسقین در روشنی قرآن کریم (رساله ماستری)

محصل: حیات الله "مصدق"

استاد رهنما: دکتور فصیح الله "عبدالباقی"

سال ۱۳۹۷ هـ - ۲۰۱۹ م

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
برنامه ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتون های خصوصی

فسق و فاسقین در روشنی قرآن کریم رسالة ماستری

محصل: حیات الله "مصدق"
استاد رهنما: دکتور فصیح الله "عبدالباقي"
سال ۱۳۹۷هـ - ۲۰۱۹ م

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت تفسیر و حدیث

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم: حیات الله ID_نمبر Sh-mst-96-267 محصل دورسوم تفسیر و حدیث از

رساله ماستری خویش زیر عنوان: فسق و فاسقین در روشنی قرآن کریم

په روز سه شنبه تاریخ 23 / 7 / 1398 هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس

بررسی هیأت تحکیم مستحق ۷۲ (نمره به عدد) هفتاد و دو (نمره به حروف) گردید،

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیأت تحکیم:

شماره	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد شکرالله مخلص	عضو هیأت	
۲	دکتور محمد اسماعیل لیبب بلخی	عضو هیأت	
۳	دکتور فصیح الله عبدالباقی	استاد رهنما و رئیس جلسه	

خلاصه

رساله هذا شامل تقدیم واهدا، فهرست موضوعات، مقدمه، درمقدمه آن حمد وثناء، اشاره به طرف موضوع، اسباب اختیارموضوع، اهداف تحقیق، ضرورت انجام تحقیق، اهمیت تحقیق، پیشینه تحقیق و طرح روش تحقیق ذکر شده است.

این رساله را در چهار فصل که فصل اول آن شامل مباحث مقدماتی، معنی فسق که عصیان و ترک امر الهی است و نیز در اصطلاح بیان گردیده اند که عبارت از خارج شدن از پیروی احکام الهی به انجام گناه کبیره یا اصرار به گناه صغیره و نیز الفاظ مرتبط به فسق مانند اینکه فسق که منتج به کفر، شرک و نفاق میشود به این معنی که گاهی فسق به سرحد هر کدام آنها می رسد، نمونه های فسق در روشنائی قرآن کریم به معنی کفر، به معنی معصیت و به معنی اثم و کذب آمده است، فصل دوم آن شامل مصادیق فسق و کاربرد آن در قرآن کریم که فاسقین دربخش تعهد و وفا به این معنی که فاسق متعهد و پابند به اقوال خود نیست، دربخش احکام و اوامر، فاسق از احکام الهی فرار میکند نمی خواهد که در اطاعت از اوامر دین باشد، دربخش ارتکاب به جرایم که درین بخش یکی از صفت مهم فاسق بیان شده که ارتکاب آن به گناه کبیره یا اصرار به گناه صغیره است، اضرار فسق به فرد، جامعه و دولت، فاسق نه تنها به خود بلکه به جامعه و دولت نیز اضرار را متوجه می سازد، درفصل سوم آن سرانجام فاسقین و اثر مرتبت به آن عبارت از: عذاب برای فاسقین که عذاب دنیوی و عذاب اخروی است و درفصل چهارم آن راه بیرون رفت از فسق، تقویه اوصاف نیک اجتماعی و فردی و خودداری از عیوب که انسانها را به معرض عذاب مبتلا میکنند، تاحدی زیاد راهای بیرون رفت آن بیان شده است.

علاوه از فصل های چهارگانه فوق در اخیر این رساله خلاصه بحث، پیشنهادات، فهرست آیات و احادیث نیز ترتیب، همچنان منابع بحث بصورت واضح و مشروح بیان گردیده است. و در اخیر باز هم الله متعال را شکر گذارم که بنده را لایق این همه نعمات خود دانسته و استدعا مینمایم که برایم توفیق عمل به این علم را عطا نموده و همه سعی و تلاشمان را قبول کرده و در حسنات مان بیفزاید.

امین

و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و علی آله و صحبه و سلم

فهرست عناوین

عناوین

صفحات

Error! Bookmark not defined.	اهداء
5	خلاصه
Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	تمهید:
Error! Bookmark not defined. ...	فصل اول: مباحث مقدماتی...
Error! Bookmark not defined.	مبحث اول: معنی لغوی واصطلاحی فسق .....
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: معنی لغوی فسق .....
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: معنی اصطلاحی فسق .....
Error! Bookmark not defined. ..	مبحث دوم: کاربرد کلمه فسق در قرآن کریم ..
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: معانی فسق در قرآن کریم .....
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: صیغه های فسق در قرآن کریم ....
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم: فسق معادل کفر، شرک، ظلم ومفاهیم آن
defined.	
Error! Bookmark not defined. ..	مبحث سوم: نمونه های فسق درروشنایی قرآن ..
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: نمونه های فسق از اقوام انبیاء .....
Error! Bookmark not defined.	مبحث چهارم: اقسام فسق .....
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: فسق اعتقادی .....
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: فسق عملی .....
Error! Bookmark not defined. ..	فصل دوم: مصادیق فسق و کاربرد آن درقرآنکریم
Bookmark not defined.	
Error! Bookmark not defined.	مبحث اول: فاسقین دربخش تعهد و وفا .....
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: عدم وجود تعهد در وجدان آنها.....
Error! Bookmark not defined. ...	مطلب دوم: همساز وهمگامی آنها با منافقین ...
Error! Bookmark not defined.	مبحث دوم: فسق دربخش ایمان وعقیده .....

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: تکذیب آیات واحکام

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: عدم تطابق اعمال آنها با شریعت

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث سوم: فاسقین در بخش ارتکاب به جرایم

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: ارتکاب فحشاء و منکرات

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: دوستی با کفار

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث چهارم: اضرار فسق به فرد، جامعه و دولت

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: اضرار فسق به فرد

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: اضرار فسق به جامعه

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب سوم: اضرار فسق به دولت و نظام

Error! فصل سوم: سر انجام فاسقین و اثر مرتب بر آن
Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث اول: عدم قبول شهادت

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: شهادت فاسق در حدود

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: شهادت فاسق در تعزیرات

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث دوم: فاسق معرض به عذاب الهی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: عذاب دنیوی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: عذاب اخروی

Error! فصل چهارم: راه بیرون رفت از اعمال فاسقانه
Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث اول: راه نجات از فسق

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: پیروی از دین بشکل کامل

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: رسیده گی به علاج آن در وقت و زمان

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث دوم: تقویه اوصاف نیکو

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: اوصاف نیک انفرادی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: تقویه اوصاف نیک اجتماعی

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث سوم: خود داری از عیوب

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: عیوب انفرادی

Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: عيوب اجتماعی
9	خلاصه بحث:
11	پیشنهادات:
Error! Bookmark not defined.	فهرست آیات قرآن کریم
Error! Bookmark not defined. ...	فهرست احادیث النبوی صلی الله علیه وسلم ...
Error! Bookmark not defined.	فهرست اعلام
12	ماخذ:
Error! Bookmark not defined.	Summary of the research:

خلاصه بحث:

بعد از نوشتن این رساله که به لطف و کرم الله متعال به پایان رسید نتیجه گیری آنرا بطور قرار ذیل تحریر میدارم:

- 1- فسق به معنی ترک امر الهی، عصیان و خارج شدن از اوامر الهی است.
- 2- فسق گاهی بر ظلم، نفاق و کفر اطلاق میشود.
- 3- تعریف که علماء برای فسق بیان کرده و آن اینکه خروج از پیروی کردن از الله بانجام گناه کبیره و یا اصرار به گناه صغیره است.
- 4- فسق در قرآن کریم به چندین صیغه آمده که آن عبارت اند از صیغه ماضی، صیغه مضارع، صیغه مصدر و صیغه اسم است.
- 5- در قرآن کریم نمونه های تاریخی فسق از اقوام گذشته وجود دارند مانند فراعنه مصر، قوم لوط علیه السلام، قوم ابراهیم و قوم موسی علیهما السلام است.
- 6- بنابر تحقیقات که من انجام نموده ام فسق به انواع آن تقسیم شده که یکی آن را فسق عملی و دیگری آن را فسق عقیده وی نام گذاری شده است.
- 7- فاسق او صاف خاص خود را دارد که در هر بخشی آن او صاف نمایان می شود مانند اینکه فسق در تعهد و وفا، علایم نفاق، فرار از احکام الهی، تکذیب آیات قرآن، عدم تطابق اعمال شان با شریعت اسلامی، ارتکاب به جرایم و دوستی با کفار که از علایم ومواصفات یک فاسق بشمار میرود.
- 8- علایم فسق برخی از آن در اکثریت مسلمانها وجود دارند، شناسایی و از بین بردن آن یکی از کارهای اساسی دعوتگران است.

9- علاوه از اینکه فسق شخص فاسق اضرار را متوجه خود میسازد، فسق اش به جامعه ودولت نیز می رسد.

10- عاقبت فاسقین خیلی ها دشوار به نظر میرسد، چون عذاب الهی در دنیا و آخرت متوجه شان میشود، از جمله عدم قبول شهادت، آفات دنیوی مانند بالای قوم که فسق ورزیده بود و عذاب اخروی که جهنم برایش وعید داده شده است.

11- راه بیرون رفت هم وجود دارد آن اینکه خودداری از فسق به نحوی که وقایه شود و یا علاج آن در اسرع وقت انجام شود تا اینکه جامعه از فسق پاک گردد.

12- تعلیم، عبادت صحیح، اجتناب از کبایر، استغفار و توبه از جمله کارهای است که میتوان فسق را علاج نمود.

13- علاوه از اینکه موارد فوق تقویه اوصاف نیک میتوانند علاج فسق شود مانند ایمان مستحکم، فهم درست از دین، اعمال صالحه، رعایت اخلاق پسندیده و ترویج اخلاق نیک شود.

14- از یک طرف خودداری از عیوب انفرادی و اجتماعی از سوی دیگر ترویج اوصاف نیک اجتماعی و انفرادی میتوانند علاج ووقایه فسق شود.

15- سعی براینکه اجتماع اسلامی بوجود بیاید و از فسق وفجورت به نحوی که رهنمودهای دین است از بین برده شود.

پیشنهادات :

در اخیر این رساله پیشنهادات که بنده برای خواننده این رساله بیان میکنم قرار ذیل است:

1- به مجرد که انسان مرتکب فسق میشود به زودترین فرصت آن جلوگیری شود در غیر آن عواقب ناگوار را در پی میداشته باشد.

2- هنگام که کسی مرتکب فسق شود که در حقیقت عمل ناشایسته را مرتکب شده که انسان باید از آن توبه نماید.

3- کسانی که در مسولیت امامت و یاهم در تدریس است موضوع فسق را به دیگران تفهیم نماید.

4- سعی شود که حکومت اسلامی تاسیس شود تا اینکه از فسق و فجورت بشکل منظم جلوگیری صورت گیرد.

5- پیروی از قرآن و سنت راه بیرون رفت از فسق است که انسان مسلمان مکلف به پیروی از آن میباشد.

6- هر مسلمان مسولیت دینی خود که همانا امر به معروف و نهی از منکر است اداء نماید.

ماخذ :

- 1- قرآن كريم
- 2- اصول الدعوة، زيدان، عبدالكريم، ترجمه، حكيمى مؤمن چاپ جمعيت اصلاح وانكشاف اجتماعى افغانستان سال 1430 هـ.ق.
- 3- الأحكام فى أصول الأحكام، الأمدى، أبو الحسن على بن محمد الأمدى، دار الكتاب العربى، بيروت، سال طبع، 1404هـ
- 4- أيسر التفاسير، ابوبكر الجزائرى غير مطبوع.
- 5- الأحكام المترتبة على الفسق، فوفانا، آدم مكتبة دارالمنهاج، رياض.
- 6- الأحكام القرآن، ابو محمد بن عبدالله ابن العربى المالكى الطبعه 1958 م
- 7- أضواء البيان فى إيضاح القرآن بالقرآن، الشنقيطى، محمد الأمين بن محمد المختار بن عبد القادر الجكنى متوفى 1393هـ چاپ دار الفكر، بيروت، سال 1415 هـ
- 8- تفسير المنير، الزحيلى، وهبه ابن مصطفى الزحيلى، چاپ، دار الفكر المعاصر، دمشق، 1418 هـ.ق.
- 9- البحر المحيطة فى التفسير، ابو حيان محمد بن يوسف بن على بن يوسف بن حيان اثيرالدين الاندلسى، دارالفكر الطبعه 1420 هـ.ق.
- 10- التفسير الكبير، ابو عبدالله محمد بن عمر بن الحسن بن الحسين التيمى الرازى الملقب بفخرالدين الرازى متوفى 606 هـ ق الطبعه الخامسة 1425 هـ.ق.
- 11- ترجمه الفرق بين الفرق ابو منصور عبدالقاهر بغدادى نشر در مطبعه صفار ايران سال 1367 هجرى شمسى.

- 12- تفهيم القرآن ابوالاعلى المودودى، ترجمه، كشاف، قيام الدين، چاپ، اداره احياء العلوم بشاور، پاكستان سال چاپ 1405 هـ.ق.
- 13- الجامع الصحيح البخارى، محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن المغيرة، أبو عبد الله، متوفى 256 هـ، چاپ دارالشعب القايره، سال 1407 هـ.ق.
- 14- جامع الصحيح المسمى صحيح مسلم، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري النيسابوري، دار الأفاق الجديدة - بيروت سال چاپ 1410 هـ.ق.
- 15- جامع البيان في تأويل القرآن، أبو جعفر الطبري، محمد ابن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الأملى، چاپ دارالهجر، مصر.
- 16- الجامع لأحكام القرآن، القرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين متوفى 671 هـ، چاپ .
- 17- الجامع البيان في تاويل آية القرآن، ابو جعفر محمد ابن جرير الطبري، دارالكتب العلمية بيروت سال چاپ 1988 م.
- 18- الدر المنثور في تفسير الماثور، سيوطى عبدالرحمن بن ابى بكر جلال الدين السيوطى المتوفى 911 هـ ق چاپ كتابخانه نجفى سال 1404 هـ.ق.
- 19- سنن الترمذى، ترمذى محمد بن عيسى أبو عيسى الترمذى السلمى، دار إحياء التراث العربى - بيروت.
- 20- جستارهای در دين شناسى تطبيقى، اشرفى، سيد محمد، چاپ انتشارات نوى مستقبل كابل.

- 21- روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني، الالوسى، شهاب الدين محمود ابن عبد الله الحسينى، چاپ، دار الكتب العلميه — بيروت، سال طبع: 1415 هـ
- 22- سنن أبى داود، أبو داود سليمان بن الأشعث السجستاني، دار الكتاب العربى - بيروت.
- 23- صفوة التفاسير، الصابونى، الشيخ / محمد على الصابونى ، طبع چاپ، دارالصابونى، مكة المكرمة.
- 24- الفقه الاسلامى وادلته، زحيلي وهبه، چاپ دارالفكر، دمشق.
- 25- القاموس المحيط، الفيروزآبادى، محمد بن يعقوب الفيروزآبادى، چاپ، دارالفكر القاهره.
- 26- لسان العرب، ابن منظور، محمد بن مكرم بن منظور الأفريقى المصرى، دار صادر، بيروت.
- 27- المفردات فى غريب القرآن، الاصفهاني، الحسين بن محمد بن المفضل المعروف، دار الشاميه، مكان الطبع، بيروت.
- 28- المعجم المقاييس الغة ، ابوالحسن احمد بن فارس بن زكريا تحقيق عبدالسلام محمد هارون، دارالفكر بيروت سال چاپ 1990 م.
- 29- المفردات فى غريب القرآن، ابوالقاسم الحسين بن محمد (الراغب الاصفهاني) سال چاپ 1961 م.

- 30- موطأ الإمام مالك، مالك بن أنس أبو عبدالله الأصبحي، دار إحياء التراث العربيه،
القاهر.
- 31- مدارك التنزيل وحقائق التأويل، النسفي، عبد الله بن أحمد، النسفي، چاپ دار
صادر، بيروت.
- 32- الموسوعة الفقهيه الكويتية، وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية، الكويت، چاپ،
دارالسلاسل، الكويت.
- 33- مدارج السالكين بين منازل اياك نعبدو واياك نستعين، الجوزي، محمد ابن ابى بكر ابن
قيم الجوزي، چاپ دار لكتب العربى، بيروت سال چاپ 1393 هـ ق.
- 34- مجموع الفتاوى ورسائل ابن عثيمين، محمد ابن صالح ابن العثيمين، چاپ،
دارالوطن رياض، سال چاپ 1430 هـ ق.
- 35- مجموع الفتاوى، ابن تيميه، تقى الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحلیم بن عبد
السلام بن عبد الله بن أبى القاسم بن محمد ابن تيمية الحرانى الحنبلى الدمشقى
متوفى 728 هـ ق، چاپ دارالعطاء الرياض.
- 36- نظام سياسى اسلام استادان ديپارتمنت ثقافت اسلامى پوهنتون كابل، چاپ نوى
مستقبل كابل افغانستان.

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مركزى چهار راهى گل سرخ، سرک کلوله پشته

و يا هم به ايميل آدرس ذيل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af